

FKIT MCMXIX

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet kemijskog
inženjerstva i tehnologije

S+M(L)=KI¹²

ODREĐIVANJE TOKSIČNOSTI KSENOBIOTIKA U VODI

TEA BOROJEVIĆ

Vlada
Republike
Hrvatske

Izravna uporaba komunalne otpadne vode za navodnjavanje membranskim tehnologijama
(ReHOHMem)

Projekt se financira u sklopu Programa Vlade Republike Hrvatske za poticanje istraživačkih i razvojnih
aktivnosti u području klimatskih promjena za razdoblje od 2015. do 2016. godine

*Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO ZAŠTITE
OKOLIŠA I ENERGETIKE

ministarstvo znanosti
obrazovanja i sporta

FOND ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I
ENERGETSKU UČINKOVITOST

HRZZ
Hrvatska zadržava
za znanost

Cilj rada

- Voda = izvor života
- ODV – 45 prioritetnih tvari ili grupe tvari – „nove onečišćujuće tvari“
- Tvari za koje je potrebno praćenje diljem Unije u području vodne politike u skladu s Direktivom 2008/105/EZ Europskog parlamenta i Vijeća

ReHOHMem projekt

- » Financiran od:
  - » Vlade Republike Hrvatske i partnerskih institucija:
  - » Ministarstva znanosti i obrazovanja
  - » Ministarstva zaštite i energetike
  - » Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost
  - » Hrvatske zaklade za znanost
  - » u iznosu od 1.492.908,72 HRK
- » Trajanje 01.04.2017. – 31.03.2019.

Vlada
Republike
Hrvatske

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO ZAŠTITE
OKOLIŠA I ENERGETIKE

ministarstvo znanosti
obrazovanja i sporta

FOND ZA ŽAŠTITU OKOLIŠA I
ENERGETSKU UČINKOVITOST

HRZZ
Hrvatska zaklada
za znanost

PRILOG

Popis praćenja za tvari za koje je potrebno praćenje diljem Unije kako je utvrđeno člankom 8.b Direktive 2008/105/EZ

Naziv tvari/skupine tvari	CAS broj (1)	EU broj (2)	Indikativna metoda analize (3) (4) (5)	Najveća prihvatljiva granica detekcije metode (ng/l)
Etinilestradiol 17-alfa (EE2)	57-63-6	200-342-2	SPE velikog volumena – LC-MS-MS	0,035
Estradiol 17-beta (E2), estron (E1)	50-28-2, 53-16-7	200-023-8	SPE – LC-MS-MS	0,4
Diklofenak	15307-86-5	239-348-5	SPE – LC-MS-MS	10
2,6-diterc-butil-4-metilfenol	128-37-0	204-881-4	SPE – GC-MS	3 160
2-etylheksil 4-metoksicinamat	5466-77-3	226-775-7	SPE – LC-MS-MS ili GC-MS	6 000
Makrolidni antibiotici (6)			SPE – LC-MS-MS	90
Metiokarb	2032-65-7	217-991-2	SPE – LC-MS-MS ili GC-MS	10
Neonikotinoidi (7)			SPE – LC-MS-MS	9
Oksadiazon	19666-30-9	243-215-7	LLE/SPE – GC-MS	88
Tri-alat	2303-17-5	218-962-7	LLE/SPE – GC-MS ili LC-MS-MS	670

(1) Chemical Abstracts Service.

(2) Broj Europske unije – nije dostupan za sve tvari.

(3) Kako bi se osigurala usporedivost rezultata iz različitih država članica, sve se tvari moraju pratiti u cijelovitim uzorcima vode.

(4) Metode ekstrakcije:

LLE – ekstrakcija tekućina – tekućina;

SPE – ekstrakcija krutina.

(5) Metode analize:

GC-MS – plinska kromatografija – masena spektrometrija;

LC-MS-MS – tekućinska kromatografija – (tandemska) trostroka četverostruka masena spektrometrija;

(6) Za praćenje 2-etylheksil 4-metoksicinamata u lebdećim česticama ili u talogu (veličine < 63 µm) određena je sljedeća metoda analize: SLE (ekstrakcija krutina – tekućina) – GC-MS, s najvišom granicom detekcije od 0,2 mg/kg.

(7) Eritromicin (CAS broj 114-07-8, EU broj 204-040-1), klaritromicin (CAS broj 81103-11-9), azitromicin (CAS broj 83905-01-5, EU broj 617-500-5).

(8) Imidakloprid (CAS broj 105827-78-9/138261-41-3, EU broj 428-040-8), tiakloprid (CAS broj 111988-49-9), tiametoksam (CAS broj 153719-23-4, EU broj 428-650-4), klotianidin (CAS broj 210880-92-5, EU broj 433-460-1), acetamiprid (CAS broj 135410-20-7/160430-64-8).

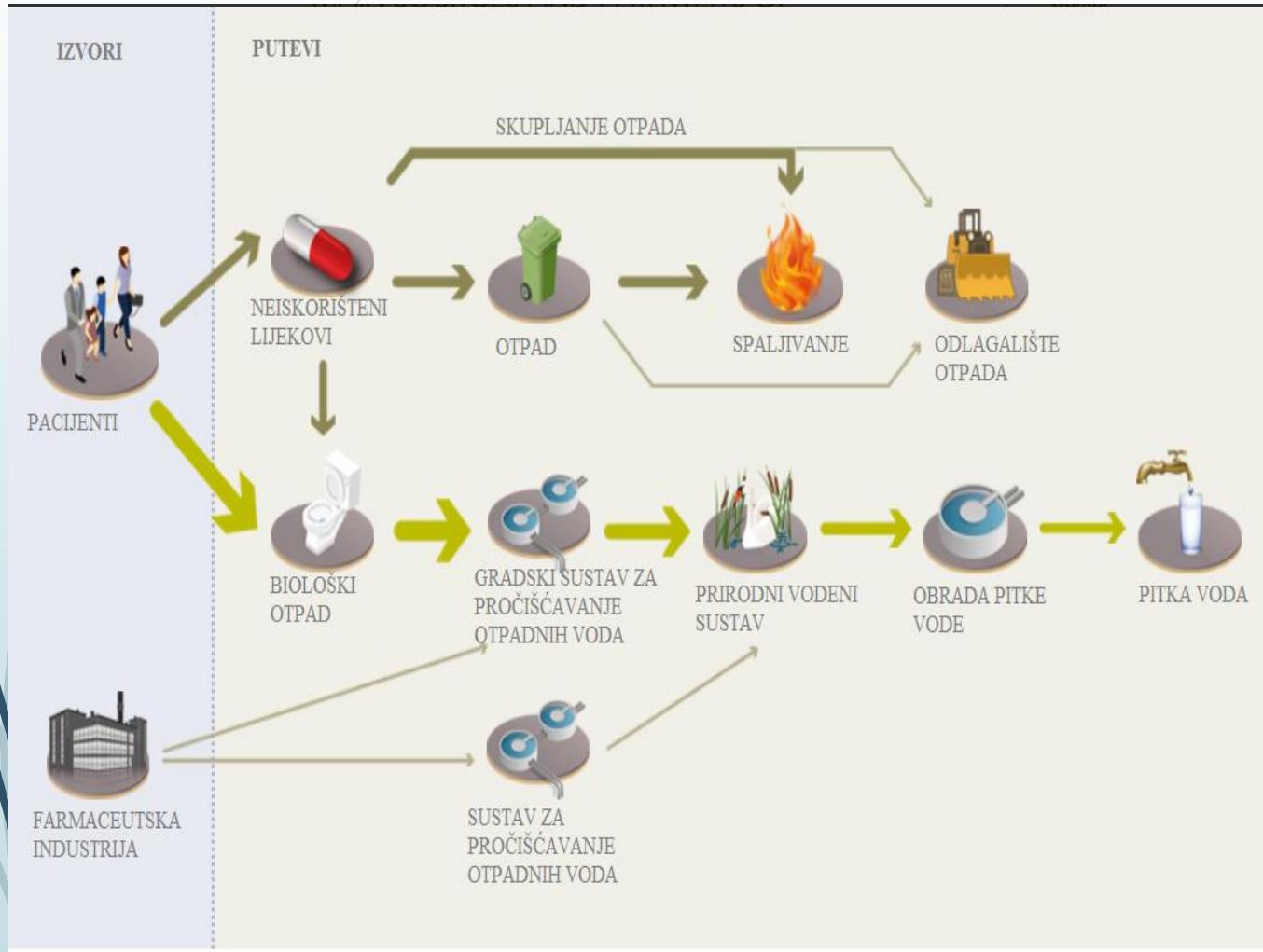
Ksenobiotici

- ▶ tvari koje se pojavljuju u okolišu, a koje nisu nastale u njemu i nisu sastavni dio određenog biološkog sustava
- ▶ Farmaceutici - svi terapijski lijekovi namijenjeni ljudima, životinjama, dodaci prehrani te proizvodi za osobnu njegu
- ▶ API – aktivna komponenta

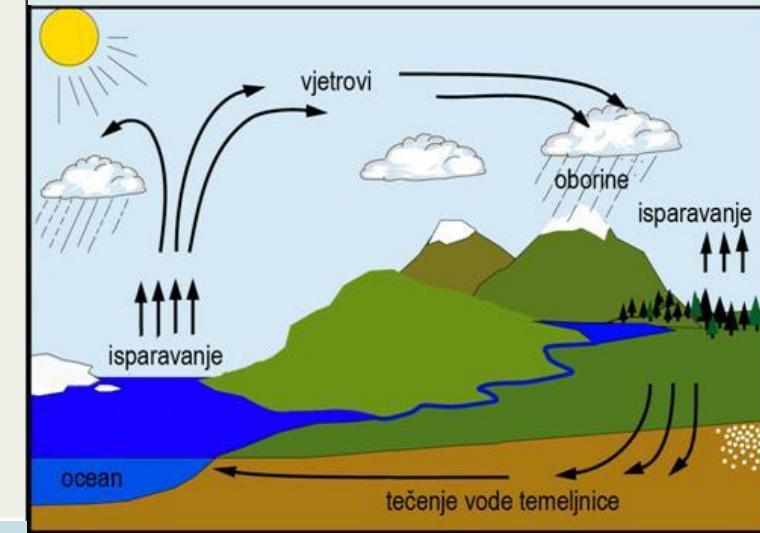

Ksenobiotici u vodama

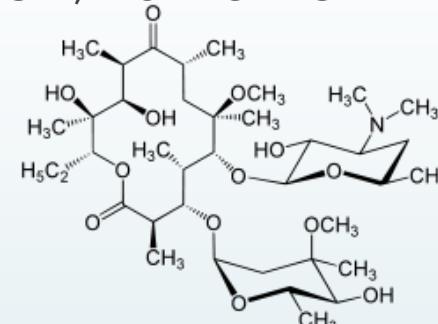
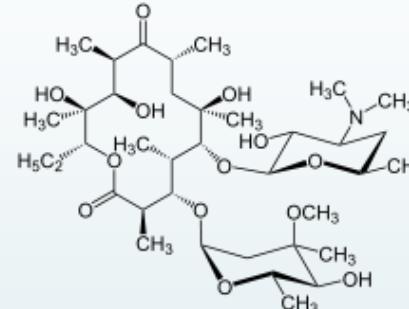
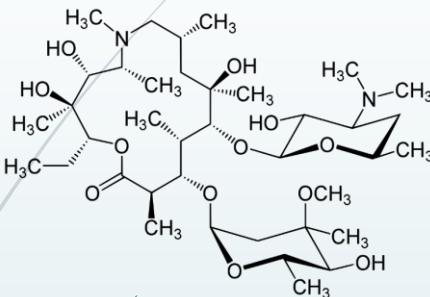
- ▶ Farmaceutska industrija, bolnice, farme, kućanstva
- ▶ Mikrozagađivala
- ▶ Bioakumulacija
- ▶ Produkti razgradnje ??????

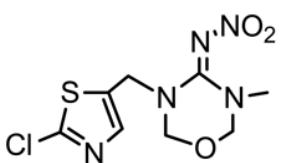
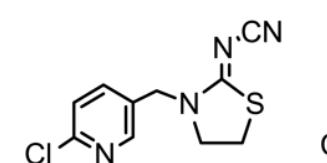
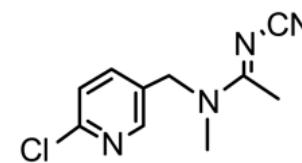
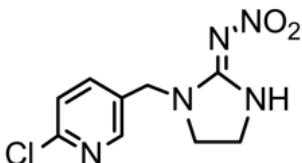
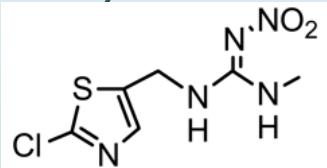

Ispitivani spojevi

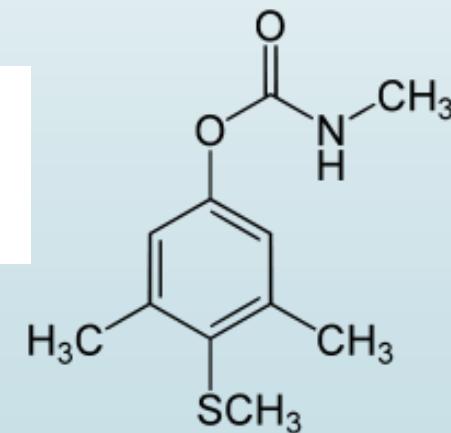
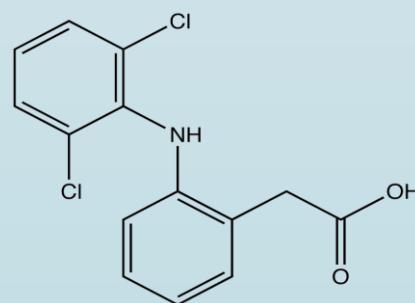
- MAKROLIDNI ANTIBIOTICI – azitromicin, eritromicin, klaritromicin

- INSEKTICIDI – neonikotinoidi (klotianidin, imidakloprid, acetamiprid, tiakloprid, tiametoksam) i karbamati (metiokarb)

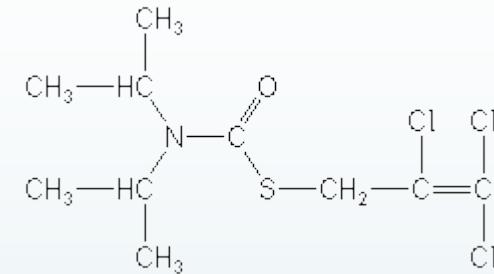
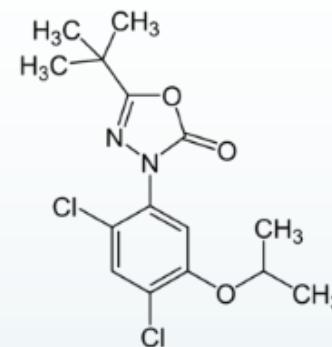
- NSAR – diklofenak

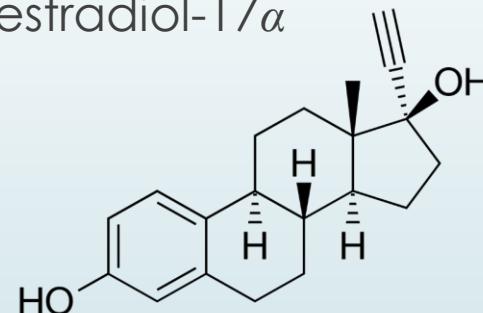
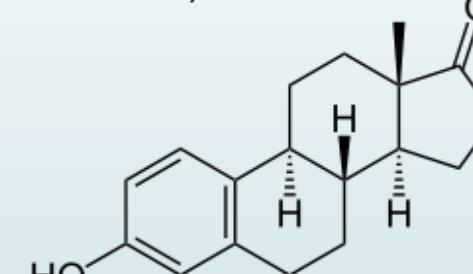
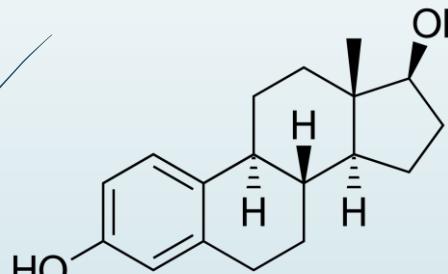

Ispitivani spojevi

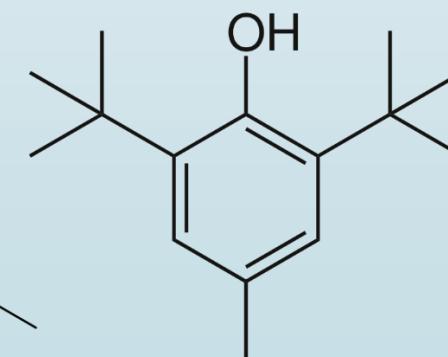
► HERBICIDI – oksadiazon, trialat

► ESTROGENSKI HORMONI – estradiol- 17β , estron, etinilestradiol- 17α

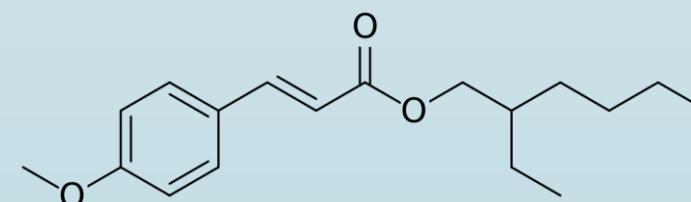

► ANTOOKSIDANSI – 2,6-di-*tert*-butil-4-metilfenol

► SREDSTVA ZA ZAŠITU OD SUNCA

– 2-ethyl-heksil-4-metoksicinamat

Toksičnost

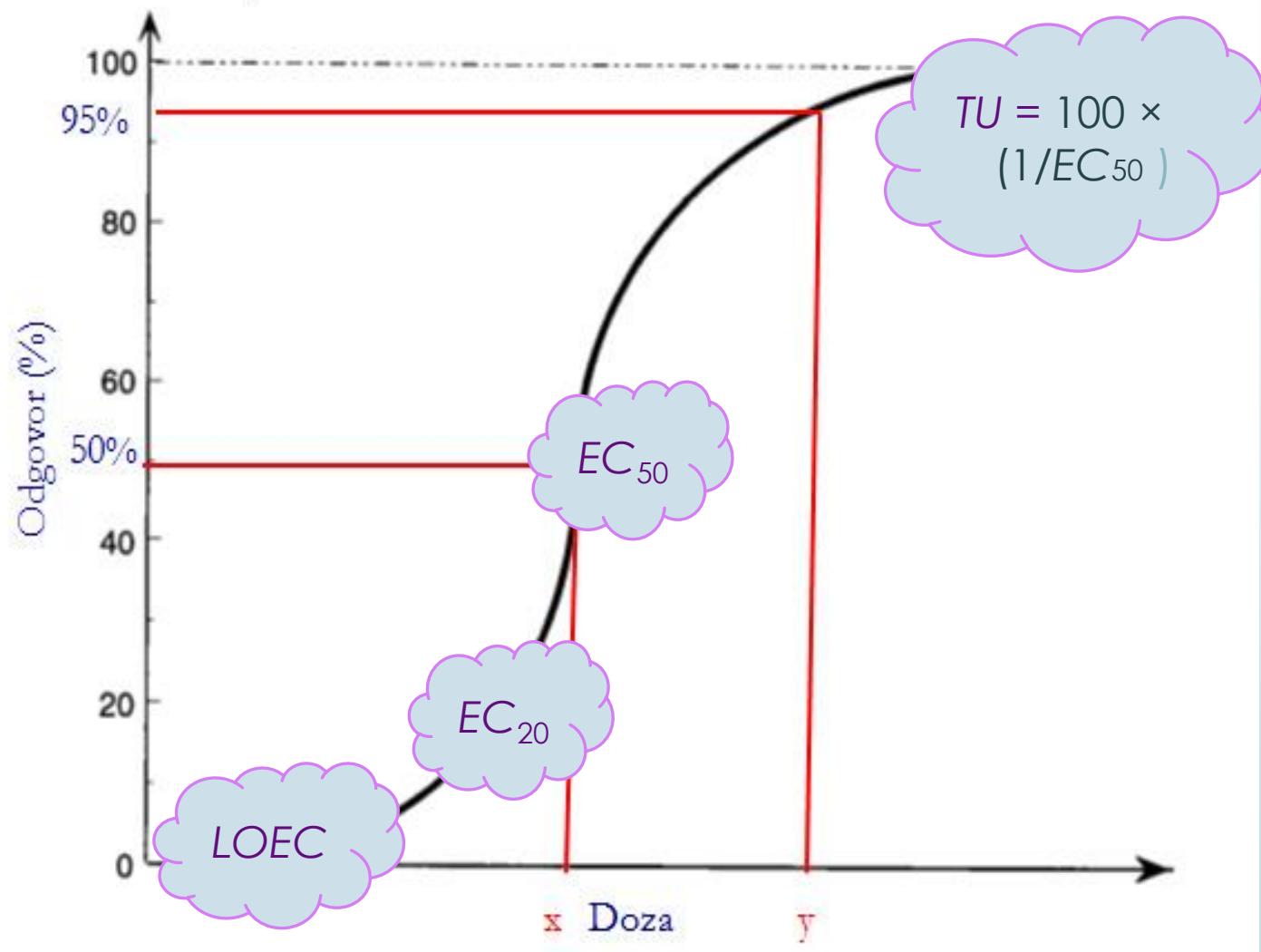
- Ekotoksičnost – istraživanje toksičnih učinaka nastalih kao posljedica prisutnosti prirodnih ili umjetno stvorenih štetnih tvari (zagadivala) na ljudе, životinje, biljke, mikroorganizme i sve ostale sastavne dijelove ekosustava

Test organizam	Metoda	Instrument	Načelo
Daphnia magna Straus (Crustacea)	HRN EN ISO 6431: 2000 Test akutne toksičnosti	Oprema za uzgoj jedinki u laboratorijskim uvjetima, mikroskop i standardni laboratorijski pribor	Slatkovodni račić / inhibicija pokretljivosti - optička opservacija mortaliteta gravidnih jedinki
Photobacterium phosphoreum (dr. Lange LUMISTOX luminous Bacteria, LCK480)	DIN 38412-L34 (ISO/DIS 11384)	Luminometar - Monolight 2010	Luminiscentna bakterija / inhibicija emitiranja svjetlosti
Skeletonema costatum ili Pheodactylum tricornutum	ISO 10253	Aparat za membransku filtraciju, autoklav, pHmetar, mikroskop	Morske alge / inhibicija rasta
Scenedesmus subspicatus Selenastrum capricornutum	ISO 8692	Aparat za membransku filtraciju, autoklav, pHmetar, mikroskop	Planktonske slatkovodne alge / inhibicija rasta
Saccharomyces cerevisiae ili Yeast Toxicity Test	YTT (Dvoraček, Stilinović, 1997.)	Serum boce vol. 125 cm ³ , igle sa štrcaljkom, pHmetar, magnetna miješalica	Kvaščeve gljivice / inhibicija fermentacije i smanjenje količine nastalog CO ₂

KSENOBIOTIK	METODA TOKSIČNOSTI	TOKSIČNOST
diklofenak	DIN 38412-L34	hepatotoksičan
trialat		potencijalno kancerogen za ljude
oksidiazon	Pseudomonas fluorescens strain CG5 - bakterija	potencijalno kancerogen za ljude
azitromicin		hepatotoksičan
eritromicin		hepatotoksičan
klaritromicin	DIN EN ISO 15088 ; DIN EN ISO 6341	hepatotoksičan
metiokarb		kancerogen, ne za ljude
imidakloprid	razni vodeni beskralježnjaci	kancerogen, ne za ljude
tiakloprid		kancerogen
tiametoksam	GB/T 15441-1995	nije kancerogen
klotianidin		kancerogen, ne za ljude
acetamiprid	Pseudomonas aeruginosa -bakterija	kancerogen, ne za ljude
estron	ISO 10253	kancerogen
estradiol-17β	Danio rerio - slatkovodna riba zebrica	kancerogen
etinilestradiol-17a	dagnje	kancerogen
2,6-di-tert-butil-4-metilfenol	miševima i štakorima	kancerogen, za neke životinje
2-etyl-heksil-4-metoksicinamat	Daphnia magna – test akutne toksičnosti	kancerogen, ne za ljude

Iskazivanje toksičnosti

Vibrio fischeri

- ▶ Štapičaste, gram – negativne bakterije
- ▶ Morska sredina – simbioza s lignjom *Euprymna scolopes*
- ▶ Proizvodi luminescenciju ekspresijom *lux operona*
- ▶ Vrlo osjetljive na organska oštećenja

Eksperimentalni dio

- UREĐAJ – LUMISTox 300 s termostatom LUMItherm
- Bioluminiscenčna metoda DIN 38412 - L34 – pristupačna, jednostavna, brza

PRIPREMA HRANJIVE PODLOGE, OTOPINE ZA RESUSPENZIJU I OTOPINA FARMACEUTIKA

Sastojci	u 1000 mL
NaCl	30 g
agar	15 g
glicerol	10 g
pepton	5 g
kvaščev ekstrakt	5 g
CaCO ₃	3 g

Sastojci	u 1000 mL
NaCl	36 g
KH ₂ PO ₄	0,2 g
CaCl ₂	0,5 g
MgSO ₄	0,2 g
glicerol	0,5 mL
glukoza	10 g
rafinoza	10 g

Ksenobiotik	Odvagana masa/g
klaritromicin	0,0020
azitromicin	0,0021
eritromicin	0,0020
estron	0,0020
estradiol-17β	0,0021
diklofenak	0,0019
etinilestradiol-17α	0,0022
2-etil-heksil-4-metoksicinamat	0,0202
metiokarb	0,0023
oksadiazon	0,0022
tri-alat	0,0021
imidakloprid	0,0021
tiakloprid	0,0023
tiametoksam	0,0020
acetamiprid	0,0021
klotianidin	0,0020
2,6-di-tert-butil-4-metilfenol	0,0020

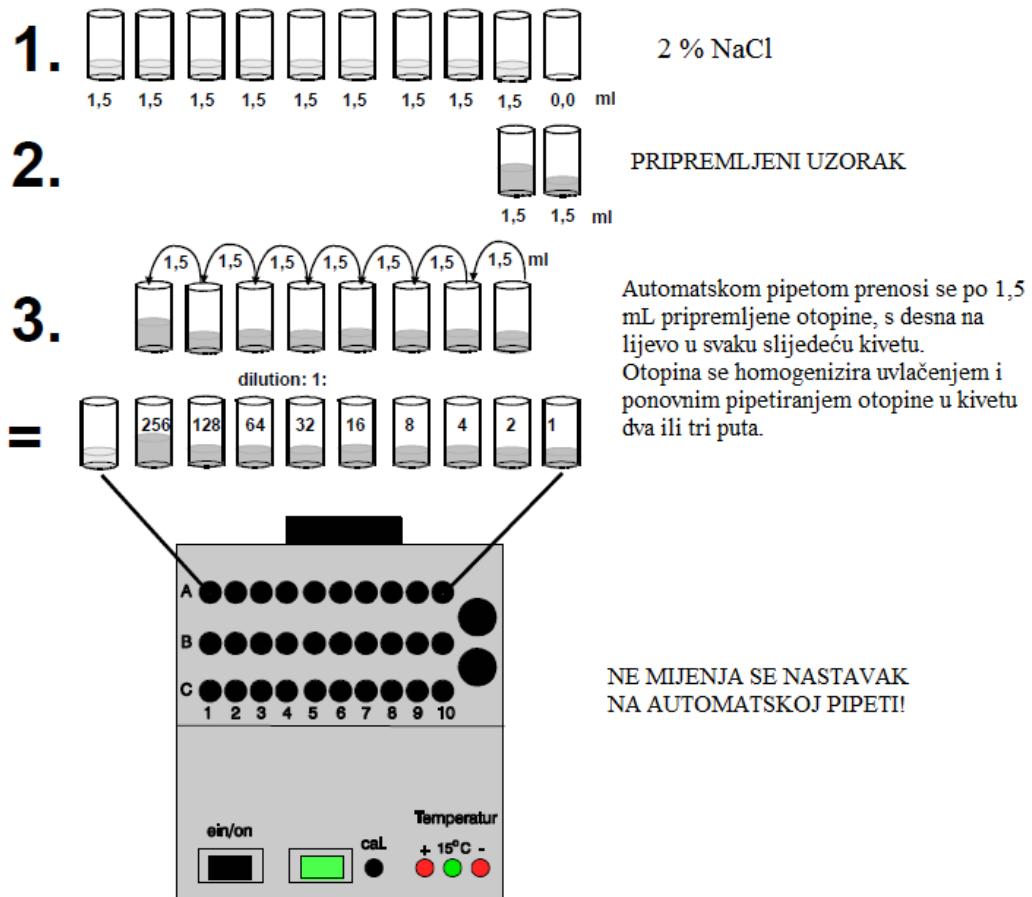
► STERILNA TEHNIKA RADA

- podrazumijeva rad uz plamenik upaljen na oksidacijskom plamenu na površini očišćenoj etanolom
- AKTIVACIJA LIOFILIZIRANIH BAKTERIJA I PRECJEPLJIVANJE BAKTERIJSKE KULTURE
- PRIPREMA BAKTERIJSKE SUSPENZIJE

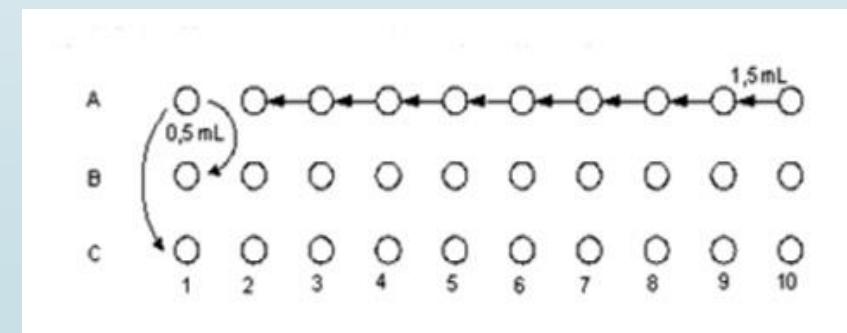

Mjerenje toksičnosti

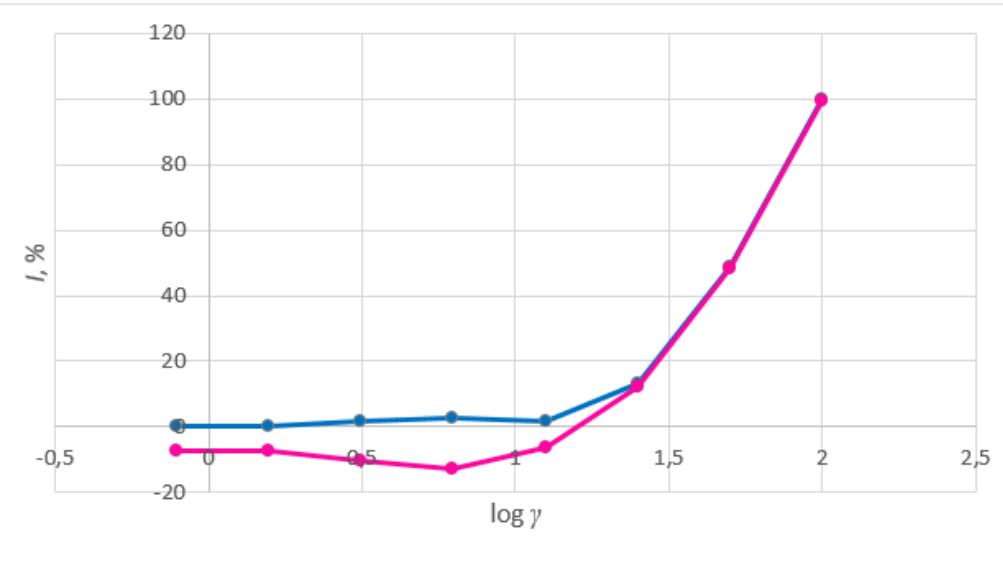
Radna otopina za resuspenziju, 2 % NaCl uvijek se nalazi u A1. Uzorak najviše koncentracije, u ovom slučaju nerazrijeđene otopine, nalazi se krajnje desno, A10.

Eksperimentalni uvjeti EC programa na uređaju LUMISTOX 300	
dilution steps	8
type of dilution	2
unit	%
inic. conc.	100%
time of inc.	1. 30 min 2. 0 min

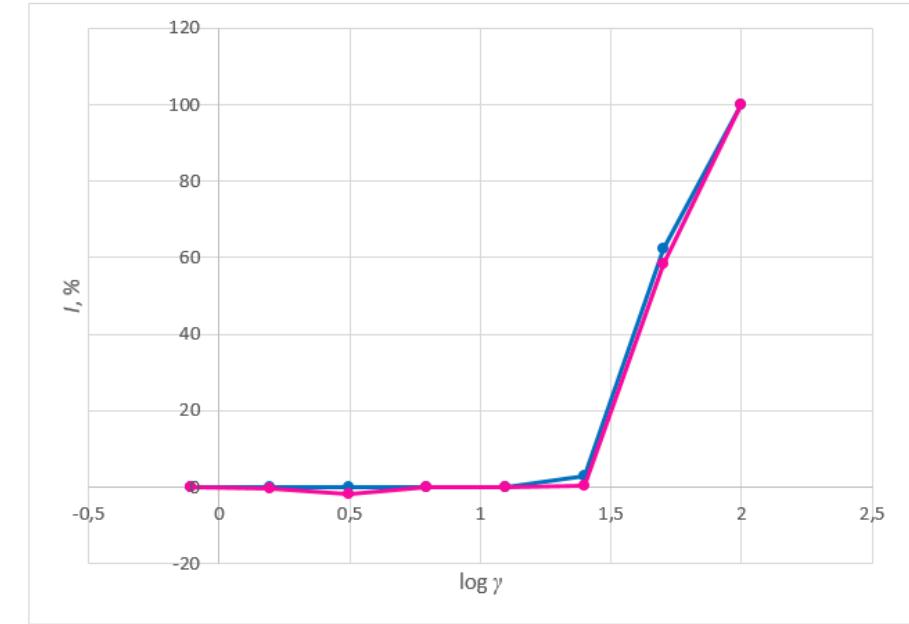
Rezultati

Graf usporedbe toksičnosti otopine tiakloprida

Očitane vrijednosti EC_{20} , EC_{50} , $LOEC$ s pripadajućom I , te izračunate TU za otopinu tiakloprida

Farmaceutik	Tiakloprid				
	EC_{20} , mg/L	EC_{50} , mg/L	TU	$LOEC$, mg/L	I , %
1. mjerjenje	28,184	51,286	1,95	0,781	0,04
2. mjerjenje	28,184	51,286	1,95	25	48,12
RSD, %	0	0	-		

Graf usporedbe toksičnosti otopine trialata

Očitane vrijednosti EC_{20} , EC_{50} , $LOEC$ s pripadajućom I , te izračunate TU za otopinu trialata

Farmaceutik	Trialat				
	EC_{20} , mg/L	EC_{50} , mg/L	TU	$LOEC$, mg/L	I , %
1. mjerjenje	31,261	40,738	2,455	0,781	0,032
2. mjerjenje	31,623	42,17	2,371	0,781	0,025
RSD, %	0,81	2,44	-		

Ksenobiotik	EC ₂₀ , mg/L	EC ₅₀ , mg/L	TU	LOEC, mg/L	I, %
azitromicin	47,361	58,580	1,85	75,000	79,51
eritromicin	28,880	44,710	2,52	31,250	22,75
klaritromicin	13,221	23,040	4,37	9,375	2,00
klotianidin	21,451	30,052	3,38	25,000	32,64
tiakloprid	28,184	51,286	1,95	12,890	24,08
imidakloprid	18,868	31,623	3,16	18,750	19,38
acetamiprid	4,230	25,640	4,30	0,781	6,78
tiametoksam	24,378	34,489	2,90	12,890	13,10
meliokarb	0,928	2,147	48,03	0,781	23,94
oksadiazon	32,668	39,280	2,55	37,500	35,87
trialat	31,442	41,454	4,83	0,781	0,03
diklofenak	9,503	25,640	4,30	0,781	3,62
2,6-di-tert-butil-4-metilfenol	14,969	21,761	4,60	12,500	7,22
estradiol-17β	15,637	23,753	4,23	12,500	1,083
estron	15,405	23,753	4,23	12,890	28,58
etinilestradiol-17α	28,184	35,481	2,82	25,000	3,74
2-etyl-heksil-4-metoksicinamat	-	-	-	-	-

Zaključak

- Primijećeno je da do manjih odstupanja između mjerenja dolazi kada je test valjanosti bakterijske kulture nekoliko postotaka ispod ili iznad zadanih granica od 20 do 80 %.
- MAKROLIDI – Najveću toksičnost pokazuje klaritromicin, a najmanju azitromicin, što je pozitivno jer je azitromicin jedna od najkorištenijih aktivnih tvari u proizvodnji lijekova u svijetu.
- NEONIKOTINOIDI – Najveću toksičnost ima acetamiprid, najmanju toksičnost pokazao je tiakloprid, a slijede ga tiometoksam, imidakloprid i klotianidin.
- NAJTOKSIČNIJI KSENOBIOTIK – metiokarb
- Diklofenak, trialat i 2,6-di-*tert*-butil-4-metilfenol su približno iste toksičnosti.

- ESTROGENSKI HORMONI – Najmanju toksičnost pokazuje polusintetski derivat estradiola- 17β , etinilestradiol- 17α , što potvrđuje i razloge primarne sinteze tog hormona, smanjenje toksičnosti estrogenih supstancija koje su jedna od skupina farmaceutika koja se najviše ispušta u okoliš.
- SREDSTVA ZA ZAŠTITU OD SUNCA – 2,6-etil-heksil-4-metoksicinamat jedini je ispitivani spoj koji nije pokazao toksičnost, što je pozitivno jer je on aktivni sastojak krema za sunčanje koje su jedan od najkorištenijih proizvoda za osobnu njegu.
- Metabolički putevi mnogih ksenobiotika još nisu istraženi, nema ni regulacije maksimalno dopuštenih koncentracija navedenih ksenobiotika u okolišu, stoga je ključno nastaviti s ovakim i mnogim drugim mjerjenjima, kako bi sprječili onečišćenje i štetan utjecaj za živi svijet.

HVALA!

  Vlada
Republike
Hrvatske

Izravna oporaba komunalne otpadne vode za navodnjavanje membranskim tehnologijama
(ReHOHMem)

Projekt se financira u sklopu Programa Vlade Republike Hrvatske za poticanje istraživačkih i razvojnih aktivnosti u području klimatskih promjena za razdoblje od 2015. do 2016. godine

*Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije

 REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO ZAŠTITE
OKOLIŠA I ENERGETIKE

 ministarstvo znanosti
obrazovanja i sporta

 FOND ZA ŽAŠTITU OKOLIŠA I
ENERGETSKU UČINKOVITOST

 HRZZ
Hrvatska zadržava
za znanost